

AMAKUK

1 ¹ Tupàn umume'u ma'e Amakuk pe ipuahu zàwenugar hexak kar pà izupe a'e.

Amakuk ize'eze'eg awer a'e

- 2** O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
Tuweharupi aze'eg newe urepytywà àwàm henoz pà newe.
Aipo nereinu kwaw heze'eg.
Màràn mehe urepytywà putar nehe.
— Puruzuka haw,
a'e newe tuweharupi.
Màràzàwe na'urepyty kwaw pe nehe.
- 3** Màràzàwe tuwe erexak kar ikatu 'ym ma'e tetea'u ihewe.
Màràzàwe tuwe nerezekaiw kwaw ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe.
Ma'emumaw paw umàmàn wà heywyr. Puruzuka haw umàmàn wà heywyr no.
Taw nànan teko uzeàmàtry'yim wà.
Heta zeàmàtry'yimaw wyy nànan.
- 4** A'e rupi ni amo teko nuweruzar kwaw neze'eg wà.
Ikatu haw nuweityk pixik kwaw ikatu 'ymaw.
Ikatu 'ym ma'e ikàg wera'u ikatu ma'e wanuwi wà.
Umuiaw ikatu haw wà.

Tupàn uwazar Amakuk ize'eg izupe

- 5** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaiuh wanupe.
— Peme'e teko wyy peiwyr huwake har wanehe nehe. Pepytuhegatu pezemukuhem wanexak mehe nehe no.
Ta'e napezeruzar kwaw heremiapo ràmm ko 'ar rehe har rehe nehe xe.
Aze mo amo umume'u peme wà, nezewe rehe we napezeruzar iwer mo waze'eg rehe.
- 6** Amuryryw kar Mawiron pe har wanereko ihe wà kury.
Teko puruzuka ma'e romo wanekon wà. Upurawar kar ma'erahy amo teko wanupe wà.

Wyzài 'ar mehe iporomono wer zauxiapekwer wanehe wyy nànan wà, amo teko waiwy ipyro pà uzeupe wà.

- 7** Teko wyy nànanar ukyze katu wanuwi wà. Ukyze katu wera'u wanuwi wà. Weruzar kar uze'eg teko paw wanupe wà. Uzapo kar ma'e amo wanupe uze'eg rupi katete wà.
- 8** Waneimaw kawaru uzàn wera'u zàwàruhu ereopar her ma'e wanuwi wà.
Hehaite wera'u awarahu wyyxiguhu pe har wanuwi wà.
Zauxiapekwer kawaru ku'az har ur waiko weimaw waku'az wà.
Uzàn wà waiko muite wi wà.
Na'arewahy wiràhu u'ar wemiaw rehe.
Na'arewahy zauxiapekwer ur wiràhu ài wà.
- 9** Zauxiapekwer ur waiko wà.
Ipuruzuka wer wàmàtry'yimaw wanehe na'arewahy wà.
Wanur mehe umuhàmuhàz kyze haw oho waiko wà.
Heta tetea'u wanemipyhyk kwer wà.
Waneta haw nuzawy kwaw wyyxiguhu yryhu izywyr har waneta haw wà.
- 10** Zauxiapekwer Mawiron pe har uze'eg urywahyahu tuwihawete wanehe wà.
Uze'eg zemueteahy amogwer tuwihaw wanehe wà no.
Upuka tàpuzuhutàta rehe wà.
Uzapo uzeupir àwàm tawhu pàrirogaw rehe har wà.
Wixe tawhu pupe ipyro pà wà.
- 11** A'e re oho wi uzénataromo amo tawhu pe wà no. Nuzawy kwaw wyytu kwe rupi ukwaw ma'e wà. Numuwete katu kwaw amo tupàn wà.
Xo ukàgaw zo umuwete katu wà.

Amakuk uze'eze'eg wi no

- 12** O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
Tuweharupi ereikuwe ne.

- O hezar ikatuahy ma'e. Neremàno pixik kwaw nehe.
Ereiko urepyro har romo. O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
Erexarexak Mawiron pe har ne wà. Eremono nekàgaw wanupe.
A'e rupi upuner urerehe uzeppykaw rehe wà nehe.
- 13 Mâràzàwe tuwe nerezuka kwaw a'e teko ne wà. Hemu'em teko wanupe wazuka pà wà. Iaiw ma'e romo wanekon wà.
Nereha ikatuahy. Mâràzàwe tuwe ereme'e agwer iaiw ma'e rehe.
Aze erexak teko ikatu 'ym ma'e iapo mehe wà, erekwahy wanehe ne.
A'e rupi apuranu nerehe kury.
Mawiron pe har uzuka amo teko uzewi ikatu wera'u ma'e wà.
Mâràzàwe tuwe nereze'eg kwaw wazuka mehe ne.
- 14 Mâràzàwe tuwe erereko teko pira zàwe ne wà.
Nuzawy kwaw ma'ea'yr uzehe uzekaiw 'ym ma'e wà.
- 15 Mawiron pe har upyhyk amo teko wà. Wapyhykaw nuzawy kwaw ipira pyhykaw wanupe.
Upurupyhyk upina pupe ukyhapari pupe wà.
Wenuhem 'y wi katu pe wà.
Hurywete Mawiron a'e pe wà.
— Ikatuahy aipo pa, i'i uzeupeupe wà.
- 16 Wakyhapari nuzawy kwaw tupàn a'ua'u wanupe wà. Uzuka ma'ea'yr wanenataromo wà.
Omono imono pyr upina pe wà no.
Ta'e a'e ma'e umuigo kar pira pyhykar hemetarer katu ma'e romo a'e wà xe.
A'e rupi heta tetea'u wanemi'u ràm wanupe.
- 17 Aipo Mawiron pe har nupyty'u pixik kwaw amo teko wàmàtyry'ym ire wà nehe.
Aipo uzuka wiwi putar teko wà nehe, wapuhareko 'ym pà wà nehe.

Tupàn uwazar wi Amakuk ize'eg izupe no

2 ¹ Azeupir putar heràpuz aiha katu ma'e rehe heme'e haw pe ihe nehe. Àro putar Tupàn ze'eg àwàm ihe nehe. Ma'in putar hepuranu haw iwazar pà nehe. Azeapyaka katu putar nehe.

2 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wà ihewe. Nezewe ize'eg awer.

— Erexak putar ma'e nepuahy zàwenugar nehe.

Emuapyk a'e neremixak kwer ywyrapewa'i rehe nehe.
Emuapyk katu newe ma'e heremixak kar ràm nehe.

Nezewe mehe wyzài teko upuner imugeta haw rehe wà nehe.

3 A'e ma'e neremixak ràm 'ar nuhem kwaw a'e rihi.

Uhem putar azeharomoete nehe.
Uzeapo putar nehe.

I'ar katu uhem etea'i kury.

A'e rupi — Kwa, iàrew tetea'u tur àwàm, aze ere izupe nehe, èaro nehe.

Ta'e a'e ma'e uzeapo putar i'ar kateteahy rehe a'e nehe xe.

4 Nezewe heze'eg newe heremimume'u ràm xe kury.

— Ikatu 'ym ma'e waneko haw na'ikatuahy kwaw.

Ikatu ma'e iapo har wikuwe putar wà nehe, ta'e uzeruzar tuwe Tupàn rehe wà xe.

Mawiron pe har wanehe uzeppyk àwàm

5 Azeharomoete teko wanemetarer hemu'em uzar pe. Na'ikatu kwaw wiko wera'u ma'e waneko haw. Nupaw kwaw temetarer iputar haw. — Aputar we amo ihe, i'i uzeupeupe tuweharupi wà. Tuweharupi umàno ma'e kwer waneta haw uputar amo umàno ma'e kwer wà. Nezewegatete a'e teko uputar amo temetarer tuweharupi wà. **6** Teko heityk pyrer a'e wà, uze'eg zemueteahy Mawiron pe har wanehe wà. Uze'eg urywahyahy wanehe wà no. Nezewe uze'eg wanupe wà. — Pezeapo hemetarer katu ma'e romo amo teko wama'e

ipyro pà. Pezemumikahy nehe. Aze penewer amo temetarer rehe amo pe, pemekuzar kar penewer haw amo ae pe. Mâràn kwarahy pemumaw putar agwer ma'e iapo pà nehe, i'i wanupe wà.

7 Pe Mawiron pe har pe. Na'arewahy peiko putar unewer ma'e romo nehe. Na'e wemetarer imur arer uze'eg putar peme wà nehe. — Pemekuzar putar penewer haw temetarer imemyr inuromo nehe, i'i putar peme wà nehe. Peàmàtyry'y'm putar a'e wà nehe. Pèkyze putar wanuwi nehe. Weraha putar pema'e paw pewi a'e wà nehe. 8 Pemunar tetea'u ywy rehe har wama'e rehe. Na'arewahy uzapo putar nezewegatete haw peme a'e wà nehe no. Pemekuzar putar pemunar awer nehe, pepuruzuka awer nehe no. Peityk tawhu tetea'u wanche har wama'e paw heraha pà. Pemekuzar putar penemiapo kwer nehe kury.

9 Pezemumikahy nehe, Mawiron puruzuka ma'e. Pemynehem penàpuz amogwer wama'e penemiraha kwer pupe. — Zaiko hemetarer katu ma'e romo kury. A'e rupi nuzeapo kwaw ikatu 'ym ma'e zanewe nehe. Zapuner zazepyro haw rehe zaneàmàtyry'y'mar wanuwi nehe, peze zepe peiko. 10 Penemiapo kwer werur maranugar haw peànàm wanupe. Pezuka teko tetea'u pe wà. A'e rupi pemàno putar nehe kury. 11 Te ita penàpuz ywyok rehe har a'e wà, te ywyra penàpuz izita a'e wà no, uhapukaz pekutyry peaiw paw imume'u pà wà.

12 Pezemumikahy nehe. Ta'e pezapo tawhu peneko haw puruzuka haw i'aromo xe, purehe imunar haw i'aromo no xe. 13 Pemuma'erekoahy e kar teko penemipyhyk kwer paw pe wà. Uzapo tàpuz tetea'u peme wà. Uzapo tawhu peme wà no. Nezewe rehe we tata wapy putar wanemiapo kwer nehe. Ukaz paw putar nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàg wera'u ma'e wiko a'e ma'e iapo àrà m romo a'e. 14 Yryhu tynehem 'y pupe. Nezewegatete ywy tynehem putar Tupàn ikàgaw ikwaw paw pupe nehe, ipuràg eteahy haw ikwaw paw pupe nehe no.

15 Ezemumikahy nehe. Emono muhàg win inuromo har nerehe we har pe nehe. Uka'u

putar nehe. Wenuhem putar wemyhar. Teko paw wexak putar ima'e 'ym mehe wà nehe. 16 Ne ae ereityk putar nezemuawate katu kar haw nehe. Maranugar haw nepyk putar nehe. Tupàn ikwahy haw nuzawy kwaw kanek por. U'u kar putar ipor newe nehe. Ereka'u putar ne nehe no. Teko nuze'egatu kwaw nerehe wà nehe. — Iaiw ma'e, i'i putar newe wà nehe. 17 Eremonohok ywyra ywytyr apyr Irimano rehe har ne. A'e rupi amo nemumaw putar nehe kury. Erezuka ma'ea'yr tetea'u wà. A'e rupi ko 'ar rehe erekyze putar ma'ea'yr wanuwi nehe no. Agwer ma'e uzeapo putar wà nehe, ta'e erezapo ikatu 'ym ma'e tetea'u teko ywy nà nà nà nà wanupe xe. Ta'e erezuka ywy nà nà nà nà tetea'u ne wà xe.

18 Aipo tupàn ua'u hagapaw ikàg a'e. Nan. Awa uzapo a'e hagapaw opo pupe. Xo purupe temu'emaw romo zo hekon a'e. Nupuner kwaw uze'egaw rehe. Mâràzàwe tuwe amo teko uzeruzar amo ma'e wemiapo kwer rehe. 19 — Eme'e ty, aze ere hagapaw pe nehe, erezemumikahy putar nehe. — Epu'am ty, aze ere izupe, erezemumikahy putar nehe. Aipo tupàn a'ua'u hagapaw upuner amo ze'eg herur haw rehe purupe. Nupuner kwaw. Iapo har uzàpewàn tupàn ua'u or pupe a'e, parat pupe a'e no. Nezewe rehe we nuikuwe pixik kwaw nehe.

20 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko wàpuzuhu ikatuahy ma'e pupe. Tuwe teko paw upytu'u uze'eg ire henataromo wà nehe.

Amakuk uze'eg Tupàn pe kury

3 1 Tupàn ze'eg imume'u har Amakuk her ma'e uze'eg putar Tupàn pe kury. Na'aw ize'eg awer xe kury.

2 — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Teko umume'u neremiapo kwer ihewe wà.

Akyze katu teko ihe kury.

Kwehe mehe erezapo

purumupytuhegatu kar haw. Ezapo wi agwer ma'e ko 'ar rehe nehe kury.

Nezewe mehe urupuner putar

hexakaw rehe ure nehe no.

Erekwahy iko ne.

- Nezewe rehe we urepuhareko
pe nehe.
- 3 Tupàn ur iko Enom ywy wi.
Tupàn Ikatuahy Ma'e ur iko Pàrà
ywytyr wi. Ikàgaw uhyape katu
ma'e upyk ywak a'e. Ywy rehe har
paw umume'u ikatu haw wà.
- 4 Heny katu tatainy ài.
Tatainy uhyape katu ipo rehe.
Ma'e pe teko uzeàmim putar ikàgaw
wi wà. A'e ipo rehe uzeàmim
ikàgaw a'e.
- 5 Ma'erahy ipuraraw paw oho
waiko henataromo wà.
Ma'eahy haw puruzuka ma'e
ur waiko haikweromo wà.
- 6 Aze upytu'u, ywy uryryryryz a'e.
Ume'e teko ywy nànanar wanehe.
Ukyze katu a'e teko a'e mehe wà.
Ywytyr kwehe arer otohotohog wà.
Ywytyruhu kwehe arer u'au'ar wà.
Izypy mehe arer we Tupàn wata
a'e ywytyruhu rehe.
- 7 Aexak teko Kuxà ywy rehe har
wazeputupytypkahy mehe ihe wà.
Aexak teko Minià ywy rehe har
wakyze katu mehe ihe wà no.
- 8 Aipo erekwahy yrykawhu wanupe,
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
Aipo erekwahy yryhu wanupe.
Aipo a'e rupi ezezur nereimaw
kawaru waku'az wà.
Aipo a'e rupi ezezur neàmàtry'yymar
waneityk arer romo ywyramawa pupe.
- 9 Erepyhyk newyrapar.
Erezemuàgà'yw neru'yw
imomor àwàm rehe.
Ereywykàz ywy 'y tetea'u
uwryyk ma'e pupe.
- 10 Ywytyruhu nerexak wà.
Na'e uryryryryz wà.
U'ar amo 'y tyapu ma'e ywak wi.
'Y ywy iwype har okororo wà.
'Ykotok aiha katu ma'e upu'àm wà.
- 11 Kwarahy a'e, zahy a'e no,
upytu'u uhyape katu re wà,

- neru'yw heny katu haw hexak mehe wà,
nepurukutukaw heny katu haw
hexak mehe wà.
- 12 Nekwahy mehe ereata ywy nànan.
Nekwahy mehe erepyrog teko
ywy nànanar wanehe.
- 13 Erehem eho nereko haw wi
neremiaihu wapyro pà,
tuwihawete neremixak kwer
ipyro pà no.
Erekutuk ikatu 'ym ma'e
wanuwihawete.
Eremumaw hehe we har
zauxiapekwer paw wà no.
- 14 Ur ywytuàiw àmàn inuromo
har ài ureàmàtry'yym pà wà.
Erezuka zauxiapekwer wanuwihaw
neru'yw pupe wanur mehe wà.
Wiko wera'u urewi wà, a'e rupi
ipuruzuka wer urerehe wà.
Ikàg ma'e uzuka hemetarer 'ym ma'e,
muite amogwer teko wanuwi
ikwaw kar 'ym pà wanupe.
Nezewe a'e zauxiapekwer
ipuruzuka wer urerehe wà.
- 15 Ereapyk nereimaw kawaru waku'az
ne, yryhu rehe neata pà ne.
Ykotok hehaite ma'e rehe ereata.
- 16 A'e ma'e henu mehe hepytuhegatu ihe.
Hereme uryryryryz hekyze mehe ihe.
Hekàgaw uhem ihewi.
Napuner kwaw hepy rehe
hepu'àmaw rehe kury.
Nezewe rehe we àro putar Tupàn
'ar hezemumik 'ym pà nehe.
A'e 'ar mehe uzepyk putar
ureàmàtry'yymar wanehe nehe.
- 17 Aze pi 'yw na'i'a kwaw nehe,
aze uwà 'yw na'i'a kwaw nehe,
aze naheta kwaw uri ipo'o
pyràn nehe,
Aze naheta kwaw arozràn
ipo'o pyràn nehe,
aze naheta kwaw àràpuhàràn
ka'api'i pe wà nehe,
aze naheta kwaw tapi'ak pari
pupe wà nehe,

- 18 Nezewe rehe we amume'u putar
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
ikatu haw izupe nehe.
Herurywete putar Tupàn hepyro
har rehe nehe.
- 19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar
wiko hekàgaw romo.

Hemuata katu kar arapuha ka'a
pe har hehaite ma'e ài hemuigo
kar pà.
Hereraha putar ywytyruhu rehe nehe.
Ikatuahy putar hereko àwàm
a'e pe nehe.
Upaw kwez kury.

XOPONI

1 Na'aw Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e ze'eg Xoponi pe hemimume'u
kwer xe a'e kury. Zuzi Amon ta'yr wiko Zuta
wanuwihawete romo a'e 'ar mehe. Na'aw
Xoponi waipy waner xe wà: Tuwihawete
Ezeki umuzàg Amaria. Amari umuzàg
Zenari. Zenari umuzàg Kuzi. Kuzi umuzàg
Xoponi a'e.

Tupàn izepyk àwàm 'ar

2 Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e Xoponi pe. — Amumaw putar ywy rehe
har upaw rupi katete ihe wà nehe. **3** Teko wà,
ma'ea'yr wà, miar wà, wiràmiri wà, pira wà.
Azepyk putar ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe
nehe. Amumaw putar teko paw ihe wà nehe.

4 Azepyk putar teko Zuta ywy rehe har
wanehe nehe. Azepyk putar Zeruzarez pe
har wanehe nehe no. Heta we Ma'aw
imuwete haw. Amunàn putar imuwete haw
nehe. Teko paw heharaz putar xaxeto tupàn
ua'u henataromo ma'ea'yr zuka har wanuwì
wà nehe. **5** Amo teko uzeupir wàpuz i'aromo
kwarahy zahy zahytata wamuwete katu pà
wà. Amumaw putar agwer teko ihe wà
nehe. Amo teko hemuwete katu wà.
Umume'uahy ma'e wemiapo rà m herer rehe
wà. Nezewe rehe we umume'uahy wemiapo
rà m tupàn a'ua'u Morok her rehe wà no.
Amumaw putar a'e teko ihe wà nehe no.
6 Amumaw putar ihewi utyryk ma'e kwer
paw wà nehe. A'e teko nuekar kwaw
hepurupytywà haw wà. Na'ipureruzar wer
kwaw heze'eg rehe wà no, i'i Tupàn.

7 Uhem putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar
umume'u putar wemiailhu wanemiapo
kwer nehe. A'e rupi peze'eg zo henataromo
nehe kury. Uzuka putar wemiailhu
ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo wà
nehe. Wenz wàmàtyry'yymar wà.
— Hepytywà pe heremiailhu wazuka mehe
nehe, i'i iko wanupe. **8** Nezewe uze'eg Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e. — A'e 'ar mehe
nehe, azepyk putar tuwihaw wanehe nehe.
Azepyk putar tuwihawete ta'yr wanehe nehe
no. Azepyk putar tupàn a'ua'u wamuwete har
wanehe nehe no. **9** Amo teko umuwete katu
tupàn a'ua'u wà. Amo teko hemuwete katu
wà. Wamuwete haw nuzawy kwaw a'e tupàn
a'ua'u wamuwete haw wà. Azepyk putar
nezewe hemuwete katu har wanehe nehe.
Amo teko imunar ma'e tetea'u rehe wà. Amo
uzuka amo teko wama'e ipyro pà wanuwì
wà. A'e teko omono'og a'e ma'e paw wazar
tupàn a'ua'u hàpuzuhu imynehem kar pà wà.
Azepyk putar a'e teko wanehe ihe nehe no.

10 A'e 'ar mehe teko heiheihem putar
uma'eahy haw ipuraraw mehe wà nehe,
tawhu Zeruzarez hukenawhu Pira her
ma'e huwake wà nehe. Teko Zeruzarez
ipehgwer ipyahu ma'e pe har heiheihem
putar uzepyro haw henoz pà wà nehe.
Ywytyr rehe wenu putar teko waneihem
wà nehe, ta'e naheta kwaw wapyro àwàm
wanupe nehe xe. **11** Pezai'o nehe, tawhu
ywytyr ipy pe har wà. Ta'e ma'eme'egar
paw umàno putar wà nehe xe.